

Rafał Kwieciński
Uniwersytet Jagielloński
rafal.kwiecinski@uj.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-3544-2728>

Specyfika bezpieczeństwa Chin w „Nowej Erze”¹

Abstrakt: Artykuł analizuje ewolucję chińskiej polityki bezpieczeństwa w świetle białych ksiąg o obronności. Postawiono w nim hipotezę, że celem chińskiej strategii jest zapewnienie bezpieczeństwa państwa, a nie maksymalizacja jego potęgi. Za podstawę teoretyczną analizy przyjęto teorię realizmu neoklasycznego. Za zmienną niezależną przyjęto w badaniu rozkład potęgi w systemie międzynarodowym, a za zmienną zależną – chińską politykę bezpieczeństwa. Wielką Strategię Chin uznano za zmienną interweniującą. W badaniu wykorzystano elementy metody jakościowej zgodnie z zaleceniami programu realizmu neoklasycznego, akcentując związki przyczynowe w śledzonym procesie ewolucji strategii Chin. W wyniku przeprowadzonego badania wysnuto następujące wnioski: 1) Chiny postrzegają bezpieczeństwo holistycznie, to znaczy uwzględniają zarówno bezpieczeństwo wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Szczególnie ważnym aspektem jest również bezpieczeństwo na morzach oraz w nowych domenach: przestrzeni kosmicznej, cybernetycznej i elektromagnetycznej; 2) Zagrożenia bezpieczeństwa dla Chin mają przede wszystkim charakter wewnętrzny, a najważniejszym zagrożeniem jest ewentualne ogłoszenie niepodległości przez Tajwan; 3) Najważniejszym środkiem w zwalczaniu potencjalnych zagrożeń są siły zbrojne. Chińska strategia zakłada przyszły konflikt jako wojnę ludową, polegającą na pełnej mobilizacji zasobów narodu i państwa. Głównym zadaniem armii jest zwyciężać w wojnach informacyjnych; 4) Najważniejszym celem pomocniczym w chińskiej strategii bezpieczeństwa jest ochrona chińskich „interesów zamorskich”; 5) Strategia bezpieczeństwa przechodzi ewolucję, jej zakres powiększa się wraz ze wzrostem globalnych interesów Chin. Chińska strategia wychodzi więc znacznie poza główny cel, jakim jest zapewnienie bezpieczeństwa państwu. Ma zatem również charakter ekspansywny.

Słowa kluczowe: Chiny, polityka zagraniczna, bezpieczeństwo, strategia, białe księgi, siły zbrojne, Chińska Armia Ludowo-Wyzwoleńcza, ChAL-W.

The Specificity of China's Security in the „New Era”

¹ Pojęcia „Nowej Ery” użył po raz pierwszy przewodniczący ChRL Xi Jinping podczas XIX Zjazdu Komunistycznej Partii Chin w październiku 2017 r. „Nowa Era” oznacza budowanie socjalizmu z „chińską charakterystyką”, dostosowanego do programu modernizacji Chin w XXI w. Podczas XIX Zjazdu ta koncepcja została włączona do statutu partii.

Abstract: The article examines the evolution of Chinese security policy in the light of the white papers on defense. It hypothesized that the goal of the Chinese strategy is to ensure the security of the state, and not to maximize its power. The theory of neoclassical realism was adopted as the theoretical basis for the analysis. The distribution of power in the international system was adopted as the independent variable in the study, and the Chinese security policy as the dependent variable. China's Grand Strategy was recognized as an intervening variable. The study used elements of the qualitative method in line with the recommendations of the neoclassical realism program, emphasizing causal relationships in the process of evolution of China's strategy being followed. As a result of the research, the following conclusions were drawn: 1) China perceives security holistically; that is, it considers both internal and external security. A particularly important aspect is also security at the seas and in new domains: space, cyber and electromagnetic space; 2) The security threats to China are primarily of an internal nature, and the most important threat is the possible declaration of independence by Taiwan. 3) The armed forces are the most important means of countering potential threats. The Chinese strategy assumes the future conflict as a people's war, consisting of the total mobilization of the nation's and state's resources. The army's main task is to win information wars; 4) The most important supporting objective in China's security strategy is to protect China's "overseas interests"; 5) The security strategy is evolving, and its scope grows with the growth of China's global interests. The Chinese plan goes far beyond the primary goal of ensuring the security of the state. It is therefore also expansive.

Keywords: China, foreign policy, security, strategy, White Books, armed forces, People's Liberation Army, PLA.

Wstęp

Bezpieczeństwo pozostaje wciąż najważniejszym celem państw w stosunkach międzynarodowych. Kenneth Waltz zwraca uwagę, że ze względu na anarchiczny system międzynarodowy ryzyko wybuchu wojny jest realne, a państwa narażone są na przemoc i użycie siły przez innych aktorów (Waltz, 2010, s. 107). John Mearsheimer wskazuje z kolei, że rozwijanie środków ofensywnych w stanie anarchii przez mocarstwa zwiększa niepewność innych państw co do intencji rywali (Mearsheimer, 2014, s. 160).

Potrzeba zapewnienia sobie bezpieczeństwa albo niepewność co do intencji rywali skłaniają państwa do szukania właściwych rozwiązań. Według Waltza państwa podejmują działania dla zapewnienia sobie bezpieczeństwa samodzielnie albo w sojuszach z innymi, próbując równoważyć potęgę rywali (Waltz, 2010, s. 120–126). Zdaniem Mearsheimera struktura systemu międzynarodowego zachęca państwa do ofensywnego zachowania w systemie międzynarodowym (Mearsheimer, 2014, s. 12). I Waltz, i Mearsheimer wychodzą z założenia, że państwa rywalizujące w systemie międzynarodowym, w którym nie ma władzy zwierzchniej, dążą przede wszystkim do przetrwania. Jednak obaj badacze

dochodzą do odmiennych wniosków. Bardziej defensywna postawa Waltza podkreśla znaczenie bezpieczeństwa, natomiast według ofensywnego modelu Mearsheimera celem państw w anarchicznym systemie międzynarodowym jest maksymalizacja ich potęgi.

Dylemat związany z wyborem postawy defensywnej albo ofensywnej wobec świata zewnętrznego przenika również dzieje Chin. Chiny cesarskie kojarzone są jako okres dominacji myśli konfucjańskiej opartej na normach moralnych, wedle których wyznaczano zasady społeczne, również o charakterze politycznym. Ale oprócz przeważającego w Państwie Środka porządku cywilnego (*wen*) obecna była w ówczesnych Chinach sfera wojskowa (*wu*), a chińscy cesarze posługiwali się zarówno rytuałami, jak i siłą militarną. John King Fairbank wykazuje jasno, że już w epoce Song mieliśmy symbiozę obu sfer, a mingowski cesarz-wojownik Hongwu wybierał raczej przemoc (Fairbank, s. 100–104, 116–119). Mao Zedong odrzucił konfucjanizm, a Komunistyczna Partia Chin (KPCh) i Chińska Republika Ludowa (ChRL) przyjęły postawę ekspansjonistyczną, czynnie wspierając ruchy rewolucyjne w wielu państwach rozwijających się. Dojście do władzy Deng Xiaopinga, ogłoszenie programu „czterech modernizacji” w 1978 r. i otwarcie Chin rok później oznaczały porzucenie idei światowej rewolucji i ekspansji. ChRL miała skoncentrować się na rozwoju gospodarczym (Deng, 1982). Chiny obrały więc postawę defensywną, która umocniła się tylko po wydarzeniach na placu Tiananmen w 1989 r. i przyjęciu w polityce zagranicznej formuły Denga „ukrywania własnych możliwości i zyskiwania na czasie” (*taoguang yanghui*) (Kwieciński, 2020, s. 92). Następca Denga, Jiang Zemin, kontynuował tę politykę, chociaż nie zawahał się użyć militarnego szantażu wobec Tajwanu, doprowadzając do kolejnego kryzysu w Cieśninie Tajwańskiej w latach 1995–1996.

Wybór postawy defensywnej był przede wszystkim konsekwencją struktury systemu międzynarodowego i ówczesnego rozkładu potęgi. Zbyt duża przewaga materialnych składników potęgi Stanów Zjednoczonych wykluczała skuteczną rywalizację. Dotyczyło to zwłaszcza siły militarnej. Chiny skupiając się na rozwoju gospodarczym, dawały jednocześnie jasny sygnał, że nie są zainteresowane konfrontacją i militarną rywalizacją z jedynym światowym supermocarstwem.

To za rządów Jianga opublikowano w Chinach pierwsze białe księgi w sprawie obronności, które należy uznać za dokumenty prezentujące *Grand Strategy* ChRL, zwłaszcza w sferze wojskowej. Uwzględnienie ich w badaniu, które za punkt wyjścia przyjmuje poziom systemu międzynarodowego, wymaga jednak

zastosowania odpowiedniej perspektywy teoretycznej. Realizm neoklasyczny jest uznawany zarówno za teorię systemową, jak i teorię właściwą dla poziomu państw, a jego obszar badawczy obejmuje – między innymi – politykę zagraniczną i politykę bezpieczeństwa (Haliżak, 2015, s. 20). Ten program badawczy zakłada, że państwa formułują swoją politykę zagraniczną pod wpływem presji z poziomu systemu międzynarodowego. Jednak na poziomie państwa różne czynniki, określane mianem zmiennych interweniujących, przekształcają presję systemu (Kozub-Karkut, 2020, s. 192). Realisci neoklasyczni przyjmowali różne zmienne interweniujące: percepcję potęgi (Wohlforth, 1987), spójność elit politycznych (Schweller, 2004), jakość instytucji państwowych (Taliaferro, 2006), czy nacjonalizm (Schweller, 2018). Zdaniem Nicolasa Kitchena (2010) zmienną interweniującą na poziomie państwa jest również strategia. Kitchen twierdzi, że model formułowania strategii według neorealistów klasycznych obejmuje: zdefiniowanie zagrożeń, dobór właściwych środków dla przeciwdziałania zidentyfikowanym zagrożeniom (*means*), ewentualnie wybór celów pomocniczych (*auxillary goals*) i środków dla ich osiągnięcia (2010, s. 134–136).

Celem artykułu jest zaprezentowanie specyfiki bezpieczeństwa Chin w świetle białych ksiąg w sprawie obronności, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniej z lipca 2019 r. (*China's National Defense Strategy in the New Era*).

W artykule postawiono hipotezę, że celem chińskiej strategii jest zapewnienie bezpieczeństwa państwa, a nie maksymalizacja jego potęgi. Hipotezie podporządkowano następujące pytania badawcze: 1) Jak Chiny definiują bezpieczeństwo? 2) Jakie zagrożenia zostały zidentyfikowane w białych księgach? 3) Jakie środki lub metody wskazano dla zapewnienia bezpieczeństwa ChRL? 4) Czy określono także cele pomocnicze? 5) Czy na przestrzeni ponad 20 lat publikowania białych ksiąg możemy wskazać zmiany w strategii obronności i strategii wojskowej Chin?

Za zmienną niezależną w badaniu przyjęto rozkład potęgi w systemie międzynarodowym, a za zmienną zależną – chińską politykę bezpieczeństwa. Natomiast strategię Chin zaprezentowaną w białych księgach uznano za zmienną interweniującą. Zgodnie z rekomendacjami realizmu neoklasycznego przyjęto w artykule metodę jakościową (Wohlforth, 1987, s. 353–354), a dokładnie metodę śledzenia procesu (*process tracing*), która podkreśla znaczenie mechanizmów przyczynowych w badanym zjawisku (Gałganek, 2018, s. 10). Ze względu na wybór modelu nomologiczno-dedukcyjnego w badaniu zastosowany został typ procesu

weryfikacji, czyli testowano, „czy obserwowany proces potwierdza przewidywania sformułowane wcześniej przez teorię” (Gałganek, 2018, s. 11). Tak jak spadający słupek barometru nie jest przyczyną burz, tak też dokumenty strategiczne ChRL nie są przyczyną zmian w chińskiej strategii bezpieczeństwa (por. Gałganek, 2018, s. 13). Białe księgi odzwierciedlają zmiany, które zaszły w chińskiej strategii.

Rozkład potęgi we współczesnym systemie międzynarodowym

Po rozpadzie Związku Radzieckiego i upadku systemu bipolarnego Stany Zjednoczone pozostały jedynym światowym supermocarstwem. W latach 90. XX w. pozycja USA w systemie międzynarodowym była niezagrożona. Zarówno Rosja, jak i Chiny zmagaly się z trudnościami wewnętrznymi, ich zdolności (*capabilities*) gospodarcze i militarne były słabe, a przez to możliwości politycznego oddziaływania niewielkie. W 1993 r. K. Waltz nieskutecznie przewidywał, że do grona wielkich mocarstw mogą dołączyć Niemcy i Japonia, właściwie jeśli tylko zdecydują się wejść w posiadanie broni jądrowej. „Ojciec założyciel” realizmu strukturalnego dostrzegał także potencjał wzrostu Chin, ale umieszczał je raczej w drugim szeregu kandydatów (Waltz, 1993).

Do początku XXI w. amerykańska potęga była niezagrożona, a Stany Zjednoczone pełniły swoją funkcję światowego żandarma bardziej lub mniej skutecznie. Ale początek naszego wieku przyniósł bezprecedensową agresję na amerykańskie terytorium. W odpowiedzi na ataki z 11 września 2001 r. USA ogłosiły „wojnę z terroryzmem” i uwikłały się w militarne interwencje na Bliskim Wschodzie. Tylko finansowe koszty przeprowadzonych w jej ramach operacji wojskowych w Afganistanie i Iraku w latach 2001–2014 – nie licząc kosztów największych, nieprzeliczalnych ofiar poniesionych w ludziach – wyniosły prawie 1,61 bln USD (Belasco, 2014, s. 6–8). Amerykańskie problemy powiększył kryzys finansowy, który wybuchł w 2007 r. W latach 2007–2009 corocznie spadały wskaźniki dotyczące amerykańskiego Produktu Krajowego Brutto (PKB), konsumpcji, oszczędności i inwestycji. Znacząco za to wzrósł dług publiczny brutto, który w 2009 r. wynosił 83,2% PKB Stanów Zjednoczonych (IMF, 2011, s. 155–182).

W 2011 r. USA interweniowały podczas tzw. Arabskiej Wiosny w Libii, jednak nie samodzielnie, a w ramach akcji prowadzonej przez Pakt Północnoatlantycki (North Atlantic Treaty Organization, NATO). Amerykanów ta trwająca siedem miesięcy misja kosztowała „jedynie” 1,1 mld USD. Według słów ówczesnego

wiceprezydenta Joe Bidena była to lepsza „recepta, jak postępować ze światem, niż to miało miejsce w przeszłości”, który podkreślał jednocześnie, że Stany Zjednoczone uzyskały efekt, „nie tracąc ani jednego życia ludzkiego” (Shanker i Schmitt, 2011). Jednak to co dla amerykańskich mediów było sukcesem, mogło sprawiać wrażenie, że USA – będąc już zaangażowane w Afganistanie i Iraku – nie miały dość siły, by zająć się tym problemem samodzielnie.

Tymczasem Chiny zgodnie z formułą „ukrywania własnych możliwości” skupiły się w latach 90. i na początku XXI w. na rozwoju gospodarczym państwa. Za przełomowe wydarzenie należy uznać przyjęcie ChRL do Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization, WTO). Chińska gospodarka została wówczas w rzeczywisty sposób włączona w system gospodarki światowej i zaczęła korzystać z zasad wolnego handlu. Automatyczne uzyskiwanie Klauzuli Najwyższego Uprzywilejowania od pozostałych państw członkowskich WTO, zakaz manipulowania cłami i stosowania pozataryfowych środków polityki handlowej oraz uprzywilejowany status państwa rozwijającego się przynosiły wymierne korzyści. Rozwój gospodarczy wspierały wciąż zagraniczne inwestycje i wolno, ale systematycznie rosnąca konsumpcja. W pierwszej dekadzie XXI w. chiński PKB wzrósł aż pięć razy i wynosił w 2010 r. 6,1 bln USD (The World Bank, 2021). W latach kryzysu finansowego 2007–2009 coroczny wzrost PKB Chin nie spadł poniżej 8,7% (IMF, 2011, s. 155–182).

Wraz ze wzrostem ekonomicznym rosły również aspiracje Chin w systemie międzynarodowym. Waltz zauważał, że państwa, które są mocarstwami gospodarczymi, prędzej, czy później stają się wielkimi mocarstwami (1993, s. 67). W kontekście Niemiec lub Japonii można dodać, że czynią to raczej niechętnie. Natomiast Chiny podobnych wahań nie miały. Chiński „zwrot w kierunku asertywności” w polityce zagranicznej nastąpił tuż po zakończeniu światowego kryzysu finansowego w 2009 r. (Feng i He, 2017, s. 19).

Z kolei według Mearsheimera posiadanie znaczącej siły gospodarczej niekoniecznie musi prowadzić do uzyskania statusu wielkiego mocarstwa. Jak trafnie zauważa, Japonia posiada jedną z największych na świecie gospodarek, ale wielkim mocarstwem nie jest, ponieważ jej siły zbrojne (Japońskie Siły Samoobrony) nie są stosunkowo duże (2014, s. 55–56). Zdaniem Mearsheimera siła gospodarcza (tak jak i potencjał demograficzny) jest niezbędna dla osiągnięcia pozycji wielkiego mocarstwa, bo bez niej nie można rozwijać siły militarnej. Ale to państwa decydują, jaką część swojej siły gospodarczej przeznaczą na rozwój siły

militarnej. Wreszcie, rozwój siły militarnej musi odbywać się w sposób efektywny (2014, s. 75–82).

Chiny wydawały się jednak bardziej przekonane do koncepcji Waltza. W 2010 r. chińska gospodarka stała się drugą największą gospodarką świata. W tym samym czasie ich postawa stawiała się coraz bardziej asertywna w sporze o Senkaku/Diaoyu na Morzu Wschodniochińskim, czy w sporze o Wyspy Paracelskie i Spratly na Morzu Południowochińskim. Wywołało to reakcję Stanów Zjednoczonych, które w 2011 r. dokonały tzw. zwrotu w kierunku Azji. Amerykańska reakcja polegała na przyjęciu typowej strategii w waltzowskim stylu. *Pivot to Asia* przyjął postać strategii równowagi sił (dosłownie „ponownego równoważenia”, *rebalancing*). Chiny odpowiedziały na to próbą podjęcia dialogu, w którym zaproponowały ułożenie stosunków chińsko-amerykańskich na zasadzie „specjalnych relacji dwustronnych”. „Nowy model stosunków między mocarstwami” (*xinxing daguo guanxi*) miał polegać na wzajemnym szacunku, współpracy i poszukiwaniu wspólnych interesów, a także korzyściach dla obu stron (Lam, 2015, s. 207–208). Jednak Amerykanie rozpoczęli przywracanie równowagi sił w Azji, zwiększając swoją obecność militarną w krajach sojuszniczych: Japonii, Korei Południowej i Australii. Kolejnym posunięciem było wzmacnianie amerykańskiego systemu sojuszy dwustronnych w regionie Azji i Pacyfiku, co było widoczne zwłaszcza w odniesieniu do Japonii (Hinata-Yamaguchi, 2018). Amerykanie budowali także nowe partnerstwa z Indiami i Wietnamem. W chińskiej percepcji amerykańskie działania miały prowadzić do powstrzymywania (*containment*) Chin poprzez budowę swoistego kordonu wzdłuż ich wschodniego wybrzeża i południa kraju (Lam, 2015, s. 2010). W tym samym czasie ChRL intensywnie wdrażała koncepcję „wszechstronnej potęgi państwowej” (*Comprehensive National Power*, CNP) zmniejszając deficyty w rozwoju swojej siły militarnej oraz prowadząc geopolityczną ofensywę w postaci Inicjatywy Pasa i Szlaku (Belt and Road Initiative, BRI) (Grace, 2019). To z kolei niektórzy specjaliści odczytywali jako próbę równoważenia Stanów Zjednoczonych w Europie (Zhang, 2016, s. 47). Wydaje się, że obecnie oba państwa nie potrafią znaleźć najmniejszego wspólnego mianownika, który skłoniłby je do współpracy (Waltz, 2010, s. 173).

Ewolucja strategii Chin w świetle białych ksiąg o obronności

Białe księgi w sprawie obronności rozpoczęto publikować w epoce rządów Jiang Zemina. Jiang był pierwszym chińskim liderem z ery kolektywnego przywództwa

w KPCh. Sprawował jednocześnie funkcję sekretarza generalnego KPCh (1989–2002), przewodniczącego ChRL (1993–2003), a także przewodniczącego – formalnie dwóch – Centralnych Komisji Wojskowych (CKW): partyjnej i państwowej (1989–2004/2005) (Gacek, 2009, s. 274). CKW KPCh istnieje – pod różnymi nazwami – od 1927 r., czyli od chwili powstania Chińsko-Robotniczej Armii Czerwonej. Natomiast państwowa CKW powstała w 1982 r. Te dwa formalnie różne organy, partyjny i państwowy, mają jednak taki sam skład członkowski. CKW była zawsze naczelnym organem dla Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej (ChAL-W), a od niedawna jest nim również dla Chińskiej Ludowej Policji Zbrojnej (ChLPZ) (Yang, 2018). Chińskie białe księgi publikowane są przez Biuro Informacyjne Rady Państwowej ChRL, czyli rządu. Jednak zgodnie z chińskim prawem o obronie narodowej (art. 13, ust. 2) formułowanie strategii wojskowej znajduje się w kompetencji CKW (*Law of the People's Republic of China on National Defense*, 1997). Należy poza tym sądzić, że największy wpływ na jej kształt ma zwłaszcza każdorazowo obecny przywódca Chin.

Pierwsza chińska biała księga poświęcona sprawom wojskowym została opublikowana w listopadzie 1995 r. (*White Paper - China: Arms Control and Disarmament*). Pretekstem do jej opublikowania była rocznica zakończenia II wojny światowej i powstania Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ). W dokumencie skupiono się na zaprezentowaniu redukcji stanu osobowego Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej (ChAL-W) oraz uzbrojenia i sprzętu wojskowego od 1985 r. Jednak poprzedzone to zostało słowami wsparcia, jakiego ChRL udzielała idei światowego pokoju, rozbrojenia i kontroli zbrojeń. Publikacja białej księgi z 1995 r. nastąpiła w trakcie trzeciego już kryzysu wywołanego przez Chiny w Cieśninie Tajwańskiej. W lipcu 1995 r. ChAL-W wystrzeliła sześć rakiet balistycznych krótkiego zasięgu, które przeleciały nad Cieśniną Tajwańską, a w lipcu i listopadzie przeprowadziła ćwiczenia desantowe u wybrzeży Chin (Elleman, 2012, s. 123–127). Należy sądzić, że zasadniczym pretekstem chińskiej demonstracji były pierwsze powszechne wybory prezydenckie na Tajwanie w 1996 r. (Trojnar, 2015, s. 215). Wydaje się więc, że prawdziwym celem publikacji było przedstawienie ChRL w lepszym świetle, niż czyniła to wówczas światowa opinia publiczna.

Kolejne dziewięć białych ksiąg do 2015 r. było publikowanych w zasadzie w cyklu dwuletnim, niekiedy różniąc się datą sygnowanego dokumentu i momentem publikacji. Siedem białych ksiąg z lat 1998–2011 przypadło na czas władzy Jiang

Zemina i Hu Jintao. Pozostałe dwie – z 2013 i 2015 r. – zostały opublikowane już w erze rządów Xi Jinpinga. Ich wielkość, ale przede wszystkim zawartość znacząco różnią się od tej pierwszej opublikowanej w 1995 r. Interesujące zestawienie białych ksiąg w tym aspekcie przygotowało Ministerstwo Obrony ChRL. Najkrótszą białą księgą jest ta z 2015 r. (*China's Military Strategy*) liczy bowiem około dziewięciu tysięcy chińskich znaków, natomiast najdłuższa ma około 31 tysięcy znaków (*China's National Defense in 2004*). Przewodnią tematykę poszczególnych białych ksiąg najlepiej wyrażają ich słowa kluczowe. W 1998 r. była to „współpraca”, w 2000 r.: „poważna” (dokładnie „poważna sytuacja”, co było wyrazem chińskiej percepcji sytuacji na świecie, zwłaszcza napięć w Cieśninie Tajwańskiej), w 2002 r.: „koordynacja”, w 2004 r.: „reformy wojskowe”, w 2006 r.: „pokojowy rozwój”, w 2008 r. (opublikowana w styczniu 2009 r.): „wydatki wojskowe”, w 2010 r. (opublikowana w marcu 2011 r.): „wzajemne zaufanie w sferze wojskowej”, w 2013 r.: „innowacje”, a w 2015 r.: „misje” i „zadania” (Erickson, 2019). Odmienne datowanie dwóch ostatnich wymienionych białych ksiąg podaje Ministerstwo Obrony Narodowej ChRL – odpowiednio 2012 i 2014 r. (Ministry of National Defense, 2015).

Widoczne są również cechy charakterystyczne dokumentów, w zależności od tego w czyjej erze rządów zostały opublikowane. Biała księga z 1998 r. jako pierwsza zawierała usystematyzowane ramy, które stały się wzorem dla późniejszych tego typu dokumentów w Chinach. Chińskie białe księgi w sprawie obronności oprócz licznych podobieństw do porównywalnych dokumentów tego typu w innych państwach wykazują również swoistą „chińską charakterystykę” (Erickson, 2019).

Wyróżniające są białe księgi w sprawie obronności z epoki Hu Jintao (lata: 2004, 2006, 2008, 2010), w których dominuje, bardziej lub mniej szczerza, postawa otwartości. Jak się wydaje, pierwsza biała księga, na którą wyłączny wpływ miał Hu Jintao, opublikowana została w grudniu 2006 r. Poprzedni taki dokument upubliczniono w grudniu 2004 r., co prawda już po wymuszonej rezygnacji Jiang Zemina ze stanowiska przewodniczącego partyjnej CKW w październiku tego roku, ale przed jego rezygnacją z funkcji szefa państwowej CKW. Jak twierdzą niektórzy eksperci, Jiang miał zachować wpływy w CKW do marca 2005 r. (Bo, 2005). Potwierdzałaby to pewna złośliwość, jaka pojawia się dopiero w białej księdze z 2006 r. wobec osoby Jianga, który w znacznej mierze doprowadził do poprawy warunków bytowania chińskich oficerów i żołnierzy oraz podniósł im pensje (You, 2001, s. 131). Tymczasem w białej księdze z 2006 r. znajduje się passus, który oznajmia, że oficerom i żołnierzom zaczęto wydawać porcjowaną żywność

„dla poprawy warunków higienicznych”, a także zwrócono uwagę na właściwe odżywianie personelu wojskowego, a nie tylko dostarczanie wystarczającej ilości pokarmu (*China's National Defense in 2006*, s. 24).

Mimo że każda z białych ksiąg ma swój temat przewodni i różni się objętością, to wszystkie pozostają w określonych w 1998 r. ramach. Białe księgi poprzedza wstęp zawierający motyw przewodni. W dokumentach publikowanych do 2013 r. dominuje odwołanie do idei pokoju i rozwoju, przy czym do 2004 r. akcent położony był na pokój, a później – na rozwój. W białej księdze z 2015 r. punktem odniesienia jest już myśl Xi Jinpinga i idea „Chińskiego marzenia” (*China's Military Strategy*, 2015, s. 1).

We wszystkich białych księgach w tym okresie sytuacja międzynarodowa postrzegana jest w sposób optymistyczny. Dominującym trendem miała być stabilność systemu międzynarodowego i pokój, a wojnę światową uznano za możliwą „do uniknięcia” (*China's National Defense in 2006*, s. 3) albo wręcz „niemożliwą” (*China's Military Strategy*, 2015, s. 3). Jako zagrożenie dla światowego pokoju wskazuje się w białych księgach od 1998 r. „hegemonizm i politykę opartą na sile (*power politics*)”, co jest niedwuznacznym zarzutem wobec Stanów Zjednoczonych, a także niebezpieczeństwo wybuchu konfliktów lokalnych, terroryzm czy niestabilność wewnątrz państw (*China's National Defense in 1998*, s. 3). Natomiast jako trwałą tendencję identyfikowano postępującą zmianę w systemie międzynarodowym, odchodzenie od świata unipolarnego na rzecz układu multipolarnego.

Idea świata multipolarnego jest obecna w narracji chińskich elit od lat 90. XX w. Jeszcze w 1997 r. Chiny i Rosja podpisały deklarację o świecie multipolarnym i ustanowieniu nowego porządku świata (*Russian-Chinese Joint Declaration*, 1997). Cztery lata później Jiang tłumaczył, że siła pojedynczego bieguna nie może zostać zrównoważona (*balance*), a tylko kombinacja wielu biegunów może zapewnić równowagę (*equilibrium*) (*The World Should Be Multipolar One*, 2001). Hu Jintao swoją wizję świata multipolarnego zawarł w idei „Harmonijnego świata”, w którym – między innymi – pokojowo egzystowałyby ze sobą cywilizacje, z różnymi systemami politycznymi, społecznymi i gospodarczymi (Hu Jintao). Według Xi Jinpinga „trend w kierunku multipolaryzmu i gospodarczej globalizacji jest nie do odwrócenia” (Ministry of Foreign Affairs, 2020).

Najważniejszą częścią białych ksiąg są fragmenty prezentujące obowiązującą strategię obronną i wojskową. David Finkelstein analizował chińską strategię,

używając amerykańskiego modelu strategii wojskowej. W jej ogólnym zarysie strategia to suma celów (*ends*), a także środków (*means*) i metod (*ways*). Natomiast w odniesieniu do strategii wojskowej model przyjmował postać sumy celów wojskowych, wojskowych konceptów strategicznych oraz zasobów militarnych (1998, s. 100–102). Model ten jest dość podobny do modelu strategii, który proponuje Kitchen. Należy ją bowiem rozumieć, jako właściwe działanie polegające na zastosowaniu odpowiednich środków dla usunięcia zagrożenia (Kitchen, 2010, s. 134–135).

Katalog zagrożeń i wyzwań, przed jakimi stoi państwo, jest częścią każdej strategii państwowej. W chińskich białych księgach nie zawsze jest je łatwo zidentyfikować ze względu na specyficzny styl i język, w jakim są napisane. Według Finkelsteina w pierwszej białej księdze Chiny prezentowały się jako państwo, które nie jest narażone na żadne bezpośrednie zagrożenie (1998, s. 115). Należy jednak zauważyć, że władze chińskie zastrzegły, iż nie mogą wykluczyć użycia środków militarnych wobec Tajwanu (*China's National Defense in 1998*, s. 5). W następnej białej księdze również nie ma jasno wskazanego zagrożenia dla bezpieczeństwa Chin. Szczególnie dużo miejsca poświęcono Tajwanowi, opisując sytuację w Cieśninie Tajwańskiej jako „skomplikowaną i ponurą” (*China's National Defense in 2000*, s. 3). Natomiast od 2002 r. prawie we wszystkich chińskich białych księgach działania „separatystycznych sił” zmierzające do ogłoszenia formalnej niepodległości Tajwanu prezentowane są jako największe zagrożenie dla bezpieczeństwa Chin. W chińskiej percepcji ma jednak ono charakter wewnętrzny, a nie zewnętrzny i związane jest z niebezpieczeństwem naruszenia integralności terytorialnej państwa (*China's National Defense in 2002*, s. 3). Kolejne identyfikowane zagrożenia w tym dokumencie, takie jak terroryzm, zwłaszcza w Xinjiangu, groźba sabotażu, czy inne, są również zagrożeniami o charakterze wewnętrznym (2002, s. 5 i 35). We wszystkich następnych białych księgach groźba ogłoszenia przez Tajwan niepodległości *de iure* uznawana jest za największe zagrożenie dla bezpieczeństwa Chin. Natomiast od 2008 r. – separatyzm w Tybecie i Xinjiangu, a także terroryzm, katastrofy ekologiczne, zagrożenia dla bezpieczeństwa gospodarczego i informacyjnego (s. 7). Od 2010 r. w białych księgach uwzględniane są tradycyjne i nietradycyjne zagrożenia morskie (*China's National Defense in 2010*, s. 68).

Zagrożeniom towarzyszy katalog rozmaitych wyzwań, przed jakimi stoi bezpieczeństwo narodowe Chin, między innymi: w 2004 r. były to procesy

związane z globalizacją gospodarczą (*China's National Defense in 2004*, s. 5), w 2008 r. rozwój Rewolucji w Sprawach Wojskowych (Revolution in Military Affairs, RMA) na świecie (*China's National Defense in 2008*, s. 21). W białej księdze z 2000 r. pojawia się uwaga, że sytuacja na Morzu Południowochińskim jest stabilna, ale suwerenność Chin i ich interesy są nierzadko naruszane (*China's National Defense in 2000*, s. 2–3), Natomiast w białej księdze z 2006 r. zauważono, że Stany Zjednoczone i Japonia wzmacniają swój sojusz i pracują nad integracją operacyjną (*China's National Defense in 2006*, s. 5). W pierwszej białej księdze przyjętej w epoce Xi Jinpinga za wyzwania uznano system amerykańskich sojuszy w regionie Azji i Pacyfiku oraz działania Japonii, która „sprawia problemy na Morzu Wschodniochińskim” (*China's National Defense in 2013*, s. 4). W 2010 r. odnotowano rosnącą „presję na integralność terytorialną oraz morskie prawa i interesy” Chin, co w zawołany sposób odnosiło się do sytuacji na Morzu Południowochińskim (*China's National Defense in 2010*, s. 7). Znacznie mocniej ujęto to białej księdze z 2013 r., gdzie można przeczytać, że „niektóre państwa sąsiedzkie podejmują działania komplikujące i zaostrzające sytuację”, naruszając suwerenność oraz prawa i interesy Chin na morzu (*China's National Defense in 2013*, s. 4). W białej księdze z 2015 r. do wyzwań zaliczono – między innymi – międzynarodowe i regionalne niepokoje, terroryzm, piractwo, poważne klęski żywiołowe i epidemiczne, dostęp do zasobów naturalnych i energetycznych, bezpieczeństwo strategicznych morskich linii komunikacyjnych (*strategic sea lines of communication*, SLOC), a także chińskich instytucji, personelu i kapitału znajdującego się za granicą (dosłownie *overseas*, a więc na różnych kontynentach), ale także postęp w RMA, zwłaszcza w odniesieniu do przestrzeni kosmicznej i cyberprzestrzeni (*China's Military Strategy*, 2015, s. 4–5). Zauważono także zwiększającą się obecność wojskową USA w regionie Azji i Pacyfiku, odchodzenie Japonii od pacyfistycznych zapisów w konstytucji z 1946 r. oraz naruszanie suwerenności, praw i interesów Chin na Morzu Południowochińskim. Jak napisano, „niektórzy zamorscy sąsiedzi podejmują prowokacyjne działania oraz wzmacniają swoją wojskową obecność na chińskich rafach i wyspach, które są nielegalnie okupowane”. A w tę sytuację „wtrącają się niektóre obce państwa”, co stanowi wprost odniesienie do działań Stanów Zjednoczonych (*China's Military Strategy*, 2015, s. 4).

Na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI w. coraz częściej pojawia się w chińskich białych księgach odniesienie do obszaru mórz i oceanów,

które stają się nową domeną bezpieczeństwa Chin. Wpływ na to miały przede wszystkim napięcia i kryzysy, do jakich doszło na morzach Wschodniochińskim i Południowochińskim. Kryzys wokół Wysp Senkaku/Diaoyu, które Japonia znacjonalizowała w 2012 r., przyjął bardzo ostrą postać. Chiny zaczęły wysyłać w sporny region statki cywilnych agencji państwowych, ubezpieczanych przez okręty marynarki wojennej ChAL-W (Hafeez, 2015). Japonia w odpowiedzi podjęła stanowcze kroki, potęgując kryzys: Chiny zaczęły wysyłać okręty wojenne nie tylko w okolice Senkaku/Diaoyu, ale także w pobliże Wysp Japońskich. W listopadzie 2013 r. unilateralnie ChRL rozszerzyła swoją strefę identyfikacji powietrznej na sporny archipelag (*Air Defense Identifications Zone*, ADIZ). Dochodziło do coraz groźniejszych incydentów w powietrzu i na morzu, w latach 2014–2016 zanotowano co najmniej 11 takich przypadków (Defense of Japan, 2017, s. 99). W 2012 r. doszło do wzrostu napięcia między Chinami a Filipinami, trwającego aż cztery miesiące, po nieudanej próbie zatrzymania przez filipińską straż wybrzeża chińskich rybaków w rejonie Scarborough Shoal, którzy łowili nielegalnie w pobliżu atolu. Od maja 2013 do czerwca 2014 r. trwały napięcia w rejonie Second Thomas Shoal, które znowu rozpoczęło pojawienie się chińskich łodzi rybackich, a następnie jednostek chińskiej straży wybrzeża. Wzbudziło to wzajemne oskarżenia, a jednostki chińskiej straży wybrzeża blokowały atol. W maju 2014 r. Chiny umieściły platformę wiertniczą w wietnamskiej strefie ekonomicznej, co spowodowało reakcję wietnamskiej straży wybrzeża. Obie strony eskalowały incydent poprzez koncentrację coraz większej liczby jednostek pływających, tym razem pojawiły się również okręty marynarki wojennej ChAL-W. Doszło do wielu przypadków przemocy – strona chińska użyła armatek wodnych, odnotowano liczne wypadki rozmyślnego taranowania wietnamskich jednostek pływających, byli ranni. Dopiero po dwóch miesiącach doszło do deeskalacji po usunięciu platformy ze spornego obszaru. Coraz bardziej agresywna postawa Chin na Morzu Południowochińskim doprowadziła do ustanowienia w 2015 r. przez USA w tym regionie patroli okrętów wojennych dla ochrony wolności żeglugi (Green, Hicks, Cooper, Schaus i Douglas, 2017).

Obok zidentyfikowanych zagrożeń i wyzwań w białych księgach znajduje się katalog celów i zadań obrony narodowej, a także zadań i misji sił zbrojnych. Finkelstein zidentyfikował na wyższym poziomie analizy strategicznej (strategii bezpieczeństwa narodowego) trzy najważniejsze cele Chin: utrzymanie suwerenności, modernizację i stabilność wewnętrzną (1998, s. 103–107).

Na ich podstawie wyróżnił następujące cele strategii obronnej: ochronę partii i zabezpieczenie stabilności wewnętrznej, obronę suwerenności i pokonanie agresji, a także modernizację sił zbrojnych i budowę państwa (1998, s. 108). Dodatkowym celem jest „ochrona światowego pokoju” przez Chiny, co w połączeniu z rozpoczynającą każdą białą księgę diagnozą stanu bezpieczeństwa na świecie daje legitymizację dla różnego rodzaju działań, jak na przykład udział w misjach pokojowych Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ). Jednak za najważniejsze należy uznać, że po ponad 21 latach cele bezpieczeństwa narodowego ChRL wskazywane przez Finkelsteina nie zmieniły się.

Najważniejszym celem chińskich sił zbrojnych jest ochrona pozycji KPCh. W 2000 r. pojawiło się w białej księdze wyraźne stwierdzenie o przywódczej roli partii wobec sił zbrojnych (*China's National Defense in 2000*, s. 18). W 2006 r. znaczenie KPCh podkreślono jeszcze bardziej, wprowadzając fragmenty o „nowych historycznych misjach” ChAL-W. Były one kodyfikacją założeń Hu Jintao co do roli armii we współczesnych Chinach. Zostały przedstawione po raz pierwszy w grudniu 2004 r. podczas przemówienia Hu, wkrótce po przejściu przez niego funkcji przewodniczącego partyjnej CKW. Nie zostało ono nigdy upublicznione, ale jego główne założenia są dziś dobrze znane. W anglojęzycznej literaturze przedmiotu określa się je jako *Three-Provides-and-One-Role*. Do głównych zadań armii Hu zaliczył: wsparcie dla KPCh w umacnianiu jej pozycji jako siły politycznej sprawującej władzę w Chinach, zagwarantowanie bezpieczeństwa rozwojowi Chin w okresie „strategicznych szans”, wsparcie w realizacji narodowych interesów bezpieczeństwa Chin oraz odgrywanie ważnej roli w umacnianiu światowego pokoju i promocji wspólnego rozwoju (Lai i Kamphausen, 2014, s. 2–3). Ówczesny Generalny Departament Polityczny CKW na podstawie „nowych historycznych misji” przygotował dyrektywy dla pracy partyjnej w armii wraz z odpowiednim komentarzem. Jedna z dyrektyw nakazywała walkę ze wszystkim, co zagraża rządowi partii. Wyjaśniano ją dość prosto: ChAL-W powinna zawsze podlegać partii rządzącej, a nie państwu (Hartnett, 2014, s. 40–42).

Od 2002 r. dodano jako osobny cel w strategii obrony narodowej, który zobowiązywał do zakończenia „oddzielenia” Tajwanu od macierzy oraz „zjednoczenia” wyspy z ChRL (*China's National Defense in 2002*, s. 5). W kolejnych latach nadal był wyeksponowany, ale już w ramach celu mówiącego o ochronie suwerenności i integralności terytorialnej. W 2006 r. zadanie to sformułowano, jako „powstrzymanie separatystycznych sił”, które chcą osiągnąć niepodległość

Tajwanu (*China's National Defense in 2006*, s. 7). Natomiast w 2010 r. obok „powstrzymywania separatystycznych sił” na Tajwanie” wprowadzono jeszcze obowiązek „rozprawienia się” z „separatystycznymi siłami” w Tybecie i Xinjiangu (*China's National Defense in 2010*, s. 10).

Od 2013 r. w białych księgach nie pojawiały się już cele bezpieczeństwa obrony narodowej Chin, ale zadania i misje sił zbrojnych. W tym roku ich pełny katalog obejmował: obronę suwerenności państwa, bezpieczeństwa i integralności terytorialnej oraz wsparcie jego rozwoju, wygrywanie wojen lokalnych w warunkach informatyzacji i intensyfikację przygotowań do prowadzenia wojny ludowej, wykształcenie koncepcji wszechstronnego bezpieczeństwa i efektywne prowadzenie operacji innych niż działania wojenne (*Military Operations Other Than War*, MOOTW), pogłębianie współpracy międzynarodowej i wreszcie działanie w ramach prawa (*China's National Defense in 2013*, s. 5–7). Natomiast w białej księdze z 2015 r. do zadań chińskich sił zbrojnych zaliczono: reagowanie na sytuacje kryzysowe i zagrożenia oraz skuteczną obronę suwerenności i bezpieczeństwa terytorium, ochronę zjednoczenia państwa, bezpieczeństwa w nowych domenach, jak też bezpieczeństwa „zamorskich interesów” (*overseas*) Chin, utrzymywanie strategicznego odstraszania oraz zdolności do nuklearnego kontrataku, udział we współpracy międzynarodowej w zakresie bezpieczeństwa i utrzymywanie pokoju, wzmocnienie wysiłków w zwalczaniu infiltracji, separatyzmu i terroryzmu, utrzymywanie bezpieczeństwa politycznego i spokoju społecznego w Chinach, wreszcie niesienie pomocy w trakcie klęsk żywiołowych, zwalczanie ich skutków, ochronę praw i interesów, wykonywanie obowiązków strażniczych i wspieranie gospodarczego i społecznego rozwoju państwa (*China's Military Strategy*, 2015, s. 7).

Od 2013 r. w chińskich białych księgach zwraca się uwagę na szczególne znaczenie SLOC dla interesów Chin (*China's National Defense in 2013*, s. 3). Natomiast w 2015 r. akweny morskie zostały uznane za najważniejszą domenę, czyli sferę geofizyczną, dla bezpieczeństwa Chin (Fravel, 2015, s. 5). Za kolejne ważne, nowe domeny uznano przestrzeń kosmiczną i cybernetyczną (*China's Military Strategy*, 2015, s. 10).

Zasadniczym środkiem (*means*) zwalczania zagrożeń i realizacji celów są w Chinach siły zbrojne. Składają się one z ChAL-W (wojsk czynnych i rezerwowych), ChLPZ, a także milicji ludowych. ChLPZ to wojska wewnętrzne, natomiast milicje należy uznać za wojska terytorialne. Milicje ludowe podczas

pokoju podlegają administracji terenowej i mają za zadanie wspierać ChAL-W oraz reagować na sytuacje kryzysowe, zwłaszcza klęski żywiołowe i niepokoje społeczne. W 2007 r. rozpoczęto również szkolenie specjalistów (wówczas w 12 kategoriach) dla marynarki wojennej, sił powietrznych i wojsk raketowych (*China's National Defense in 2008*, s. 7–8). Warto dodać, iż w skład morskiego komponentu milicji wchodzi nie tylko cywilne tankowce, czy promy pasażerskie, ale także rybackie trawlerzy.

ChAL-W przechodzi od przełomu XX i XXI w. głęboką modernizację. Według białych ksiąg do 2020 r. miała nastąpić mechanizacja armii oraz znaczący postęp w informatyzacji. Cały proces modernizacji ChAL-W odbywa się pod wpływem idei RMA „z chińską charakterystyką”, która pojawiła się na początku lat 90. ubiegłego wieku. Zgodnie z przyjętym założeniem postanowiono podczas modernizacji „przeskoczyć” (*leapfrog*) pewien etap rozwoju i od razu przystosować armię do przewidywanych warunków pola walki w połowie XXI w. (Finkelstein, 1998, s. 126). Jak pisze Łukasz Kamiński, każda udana RMA polegała nie tylko na wprowadzeniu innowacji technologicznych, ale również zmian w doktrynie wojennej i koncepcjach strategicznych oraz zmian w organizacji wojska (Kamiński, 2009, s. 80). Zmiana w chińskiej strategii wojskowej, do której doszło w 2014 r., i reformy organizacyjne ogłoszone w 2015 r., wskazują, że mamy do czynienia z kolejnym etapem RMA „z chińską charakterystyką”.

Według M. Taylora Fravela militarne koncepcje strategiczne w Chinach składają się z czterech komponentów: identyfikacji przeciwnika, pozwalającej przewidywać kierunki operacji, ustalenia „ogniskowych punktów geograficznych”, następnie charakterystyki wojen, jakie Chiny będą prowadziły w przyszłości i wreszcie myśli przewodniej, która będzie odpowiadała ogólnym zasadom operacyjnym w prowadzonych walkach. Tak przygotowana koncepcja przyjmuje postać strategii, a raczej wytycznych dotyczących strategii wojskowej. Po 1949 r. pojawiło się w Chinach dziewięć wytycznych dotyczących strategii wojskowej (*military strategic guidelines*), najważniejsze z nich przyjęto w 1956, 1980 i 1993 r. (Fravel, 2015, s. 3–4).

Chińskie białe księgi nie wskazują przeciwnika, a przynajmniej nie czynią tego wprost. Od 2002 r. najważniejszym zagrożeniem dla bezpieczeństwa Chin jest ewentualne ogłoszenie niepodległości przez Tajwan. Wyspa pozostaje poza efektywną kontrolą ChRL, a zatem można uznać Tajwan za pierwszego potencjalnego przeciwnika. W takim przypadku za drugiego należałoby uznać

Stany Zjednoczone, ponieważ w białej księdze z 2008 r. pojawia się wzmianka, że zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne wzajemnie się przeplatają oraz są wobec siebie interaktywne (*China's National Defense in 2008*, s. 3).

Dość dobrze – jak się wydaje – można zidentyfikować kierunki prognozowanych operacji i ogniskowe punkty geograficzne. Poza granicami Chin są to przede wszystkim: Cieśnina Tajwańska, Morze Wschodniochińskie i Morze Południowochińskie. Biorąc pod uwagę znaczenie, jakie od 2013 r. białe księgi przypisują SLOC, należy uznać, że kolejnym kierunkiem jest Ocean Indyjski. Chiny na tym obszarze już na początku XXI w. rozpoczęły inicjatywę strategiczną, którą określa się jako „sznur pereł” (Ashraf, 2017, s. 169–173).

Przyszły konflikt miałby mieć postać wojny lokalnej oraz wojny ludowej. W 1985 r. Deng Xiaoping stwierdził, że „wczesna, duża i nuklearna wojna jest niemożliwa”, a Chiny powinny przygotować się na wojnę lokalną (*youxian jubu zhanzheng*) (Finkelstein, 1998, s. 126–127). Koncepcja „wojny lokalnej” stała się podstawą do wytycznych dotyczących strategii wojskowej w 1988 r., natomiast w nowej strategii z 1993 r. pojawiła się jako „wojna lokalna prowadzona w warunkach nowoczesnych technologii”, a w 2004 r. była to już „wojna lokalna w warunkach informatyzacji” pola walki (Ilhan, 2020, s. 13). W 2014 r. dokonano zmiany w obowiązujących wytycznych dotyczących strategii wojskowej, precyzując, że chodzi o „informacyjną wojnę lokalną” (*da ying xinxi hua jubu zhanzheng*) (Fravel, 2015, s. 5). „Wojnę lokalną” należy rozumieć jako przeciwieństwo wojny totalnej, czyli ograniczoną geograficznie i o ograniczonych celach politycznych, ale za to intensywną, szybką, mobilną i przynoszącą duże zniszczenia (Finkelstein, 1998, s. 127). Celem wojny lokalnej nie jest całkowite zniszczenie przeciwnika. W białej księdze z 2008 r. „wojną lokalną” wymieniono w kontekście największych zagrożeń dla bezpieczeństwa Chin (czyli przede wszystkim niepodległości Tajwanu *de iure*), co można uznać za rozpatrywanie konkretnych scenariuszy przez chińskie sztaby (*China's National Defense in 2008*, s. 11).

Niezmienne od 1949 r. Chiny przewidują, że ewentualny przyszły konflikt będzie miał postać wojny ludowej. Jest to pojęcie autorstwa Mao Zedonga, które swymi korzeniami sięga 1937 r. i czasów II wojny chińsko-japońskiej. „Wojna ludowa” według Mao, to wojna przewlekła, w której zaangażowany jest cały naród, a właściwie „lud”, posługując się jego kategoriami (1965, s. 265). Termin „wojny ludowej” znajduje się we wszystkich białych księgach, z wyjątkiem tej z 2010 r. Być może było to związane z trwającymi wówczas pracami nad nową

strategią wojskową ChRL, co potwierdzałoby przygotowanie przez chińską Akademię Nauki Wojskowej kolejnej edycji podręcznika strategii (Fravel, 2015, s. 5–6). Zdaniem Finkelsteina pojęcie „wojny ludowej” było niekiedy stosowane jako poprawne politycznie, ale wewnętrznie sprzeczne, jak chociażby w latach 1980–1988 w zbitce „wojna ludowa w nowoczesnych warunkach” (1998, s. 125). Tymczasem Dennis Blasko twierdzi – sięgając do źródeł wydawanych przez Chińską Akademię Wojskową – że „wojna ludowa” to jedynie forma organizowania działań wojennych, niemająca nic wspólnego z poziomem zaawansowania technologicznego ChAL-W (2014, s. 82). Należałoby zatem rozumieć obecnie „wojnę ludową” jako konflikt raczej dłuższy, w którym zaangażowane jest całe społeczeństwo. Taką formę organizacji wojny cechowałby wysoki stopień mobilizacji nie tylko siły żywej, ale również zasobów materialnych.

Chiny przewidują na czas wojny tak naprawdę mobilizację całej infrastruktury krytycznej, całej gospodarki oraz ogromnej ilości środków transportowych. Szczególnie istotne wydaje się to w kontekście ewentualnego konfliktu z Tajwanem, ponieważ ChAL-W wciąż nie posiada możliwości przetransportowania drogą morską jednorazowo więcej niż 20–30 tysięcy żołnierzy. Ian Easton podaje, że wszystkie cywilne jednostki powyżej 50 ton wyporności zarejestrowane są do służby na wypadek wojny. Na przykład pełnomorskie trawlerzy rybne przeznaczone są do transportu wojsk, co jest ćwiczone w czasie pokoju (2017, s. 160). Niektóre źródła podają, że chińska CKW oczekuje od floty handlowej i promów pasażerskich potencjału obliczonego na jednorazowe przewiezienie aż 150 tysięcy żołnierzy ze sprzętem i pojazdami (China Defense Blog, 2017).

Myślą przewodnią we wszystkich strategiach wojskowych ChRL po 1949 r. było pojęcie „aktywnej obrony” (*jiji fangyu*). Zostało ono ukute przez Mao jeszcze w latach 30. XX w. i jest zasadniczym konceptem strategicznym w chińskiej myśli strategicznej (Fravel, 2014, s. 6). Chiny określają aktywną obronę mianem „strategii”, ale według Finkelsteina należy ją na gruncie myśli zachodniej traktować jako doktrynę wojenną (1998, s. 128). Tak samo uważa Ilhan (2020, s. 13). Blasko traktuje „wojnę ludową”, „aktywną obronę” oraz „obronę poza wodami przybrzeżnymi” jako trzy zasady chińskiej doktryny obronnej (2014, s. 81–82). Fravel natomiast słusznie zauważa, że w chińskiej siatce pojęć i terminologii wojskowej nie ma odpowiednika doktryny wojennej w zachodnim rozumieniu (Fravel, 2014, s. 5). Chińskie dokumenty tym pojęciem się nie posługują, używając jedynie terminu „strategia”.

W białej księdze z 2015 r. w kontekście aktywnej obrony zwrócono uwagę na wzajemne powiązanie między „obroną, samoobroną i uderzeniami po rozpoczęciu działań” (Ilhan, 2020, s. 15). Przewodnim sloganem aktywnej obrony jest zdanie, które ułożył Mao: „Nie zaatakujemy, chyba że zostaniemy zaatakowani; jeśli zostaniemy zaatakowani, z pewnością będziemy kontratakować” (Fravel, s. 5). Specyfiką takiego podejścia jest dążenie do jak najszybszego przejęcia inicjatywy operacyjnej (Flaherty, 2011, s. 97). Według generała Xu Guangyu aktywna obrona odróżnia się wyraźnie od obrony ofensywnej albo pasywnej. Polega na podjęciu kontrataków i szturmie przed kontrofensywą oraz przed walną bitwą o znaczeniu strategicznym (Beijing Information, 2012). Działania ofensywne w obronie mogą nastąpić po ataku nieprzyjaciela (*houfa-zhiren*) albo jeszcze przed spodziewaną agresją (*xianfa-zhiren*) (Flaherty, 2011, s. 97).

Taka interpretacja aktywnej obrony może prowadzić do spekulacji na temat ataku wyprzedzającego ze strony Chin. Według Blasko należy wykluczyć poważny atak z zaskoczenia, mógłby przyjąć on jedynie postać operacji o niskiej intensywności, na przykład przy użyciu sił specjalnych (Blasko, s. 104). Jednak inne wnioski podsuwa lektura ustawy antysecesyjnej ChRL z 2005 r., w której władze wykonawcze zostały zobowiązane do podjęcia wobec Tajwanu środków niepokojowych (*non-peaceful means*), w przypadku gdy na wyspie zostałyby podjęte działania prowadzące do jej faktycznej „secesji” (National People’s Congress, 2005). W takiej sytuacji siły zbrojne w dowolny sposób określałyby formę podjętych działań. Łukasz Gacek i Ewa Trojnar twierdzą, że ustawę antysecesyjną można interpretować przez pryzmat wyraźnego złagodzenia stanowiska Pekinu, za czym przemawia faktyczne zawężenie możliwości użycia siły tylko do sytuacji potencjalnego ogłoszenia niepodległości przez Tajwan bądź interwencji sił zewnętrznych (Gacek i Trojnar, 2012, s. 20–21; Trojnar, 2015, s. 146).

Niezwykle istotnym elementem chińskiej strategii jest odstraszenie (*deterrence*) potencjalnych przeciwników. Po raz pierwszy zostało to uwzględnione w białej księdze z 2000 r. i od razu szczególną rolę przyznano w tym aspekcie broni nuklearnej (*China’s National Defense in 2000*, s. 5–6). Od 2008 r. zadanie odstraszania nałożono również na marynarkę wojenną (*China’s National Defense in 2008*, s. 31). Natomiast w 2010 r. taką rolę przypisano także siłom powietrznym (*China’s National Defense in 2010*, s. 10). Należy zauważyć, że odstraszanie w chińskiej strategii ma nie tylko odwieść potencjalnych przeciwników od agresji, ale również zmuszać oponentów do określonych działań (Blasko, 2014, s. 97).

Co ciekawe, od 2008 r. w chińskich białych księgach na ChLPZ spoczywa obowiązek odstraszenia niebezpieczeństw (*emergencies*) dla bezpieczeństwa publicznego (*China's National Defense in 2008*, s. 44). Dwa lata później w zakres zadań sił zbrojnych weszły również operacje MOOTW. Do MOOTW miała przygotować się zwłaszcza marynarka wojenna i to na wodach odległych od brzegów Chin (*China's National Defense in 2010*, s. 17). Należy sądzić, że ma to związek z działaniami floty, które chroniłyby chińskie prawa i interesy na morzu, zwłaszcza na spornych obszarach Morza Wschodniochińskiego i Morza Południowochińskiego.

Kitchen zwraca uwagę, że niektóre państwa umieszczają w swych strategiach również cele pomocnicze (*auxillary goals*). Czynią tak zwłaszcza te mocarstwa, które posiadają na to wystarczająco dużo zasobów lub ich zamiary są ekspansjonistyczne (2010, s. 136). Za najważniejszy cel pomocniczy w chińskiej strategii należy uznać ochronę chińskich „interesów zamorskich” (*overseas*, a więc niekoniecznie w znaczeniu „zagranicznych”). To nieostre pojęcie może obejmować zwłaszcza morskie peryferia Chin, ale także SLOC na Oceanie Indyjskim, czy też wręcz chińskie interesy na innych kontynentach.

Chiny rozumieją więc swoje bezpieczeństwo bardzo szeroko. Jak zadeklarowano po raz pierwszy w białej księdze z 2015 r., chińskie podejście wobec bezpieczeństwa ma charakter holistyczny. To znaczy uwzględnia zarówno bezpieczeństwo zewnętrzne, jak i wewnętrzne, bezpieczeństwo obywateli i terytorium państwa, wreszcie bezpieczeństwo rozumiane tradycyjnie i nietradycyjnie (*China's Military Strategy*, 2015, s. 6).

Chińska biała księga z 2019 r.

Białą księgę w lipcu 2019 r. opublikowano po czterech latach przerwy. W ciągu tych czterech lat wydarzyły się niezwykle istotne rzeczy w chińskiej polityce wewnętrznej, zagranicznej i bezpieczeństwa.

W październiku 2017 r. Xi Jinping został wybrany zgodnie z przewidywaniami na kolejną kadencję jako sekretarz generalny KPCh, a w marcu 2018 r. – na przewodniczącego ChRL. W rezultacie Xi został ponownie przewodniczącym obu CKW. Jednocześnie porzucono ideę kolektywnego przywództwa, wprowadzając możliwość reelekcji Xi na wszystkie zajmowane stanowiska po zakończeniu obecnych kadencji.

W 2013 r. Chiny zaczęły odchodzić od polityki „ukrywania swoich możliwości” (*taoguan-yanghui*) wprowadzonej jeszcze przez Deng Xiaopinga w latach 90. ubiegłego wieku. Nowym głównym celem chińskiej polityki zagranicznej stało się „poszukiwanie określonych korzyści” (*yousuo zuowei*). Jednak w jej ramach Chinom nie udało się ułożyć stosunków ze Stanami Zjednoczonymi na zasadzie „specjalnych relacji” (Kwieciński, 2020). Dlatego w kolejnych latach polityka zagraniczna Chin w dalszym ciągu ewoluowała, czego wyrazem była nowa narracja budowana wokół dwóch wielkich idei: „globalnej wspólnoty dzielącej wspólną przyszłość” oraz „nowych stosunków międzynarodowych”. „Globalna wspólnota” to społeczność międzynarodowa, która miałaby funkcjonować w bardziej równym systemie międzynarodowym i bardziej sprawiedliwym łańdźwie światowym. W tak osiągniętej „globalnej harmonii” stosunki między państwami oparte byłyby na zasadach równości, obustronnych korzyści i współpracy. Te nienowe postulowane mechanizmy stosunków międzynarodowych zostały przyporządkowane nowym dwóm hasłom, a całość uległa swoistej kodyfikacji już po ogłoszeniu białej księgi z lipca 2019 r., bo we wrześniu tego roku (*White Paper: China and the World in the New Era*, 2019). Chiny przedstawiły zatem własną koncepcję alternatywnego ładu światowego w opozycji do wciąż istniejącego. Najbardziej znanym praktycznym przejawem tej zmiany jest zapoczątkowana jeszcze w 2013 r. BRI.

Najważniejszym jednak wydarzeniem w kontekście białych ksiąg w sprawie obronności było wprowadzenie najpoważniejszych po 1949 r. reform w ChAL-W. 31 grudnia 2015 r. Xi ogłosił reformę CKW, która odtąd składa się z sześciu departamentów, trzech komisji i sześciu biur, z których najważniejszy jest Departament Kolegium Szefów Połączonych Sztabów. Przyjęto również, że naczelnym wodzem chińskich sił zbrojnych jest szef CKW, co w kwietniu 2016 r. w swoisty sposób ogłosiła światu agencja Xinhua (Mulvenon, 2016b). Stworzono nowy rodzaj wojsk w postaci sił wsparcia strategicznego, które miało zajmować się przestrzenią kosmiczną i cybernetyczną, a tak zwany korpus drugiej artylerii przemianowano na wojska rakiety (Mulvenon, 2016a). W 2017 r. stworzono jeszcze jeden rodzaj wojsk: połączone siły wsparcia logistycznego (IISS, 2018, s. 225). Zamiast siedmiu dotychczasowych okręgów wojskowych stworzono pięć dowództw teatrów działań wojennych, utrzymując jednak dwa okręgi dla Tybetu i Xinjiangu. Każdemu z pięciu dowództw podlegają różne rodzaje wojsk: wojska lądowe, siły powietrzne, siły wsparcia logistycznego, w trzech dodatkowo

znajdują się siły marynarki wojennej. W wojskach lądowych utrzymano tylko 13 grup armii jako dowództwa operacyjne o strukturze brygadowej (obecnie łącznie około 50 ciężkich i 24 lekkich brygad, sześć brygad amfibijnych oraz 30 brygad wsparcia). Pięć samodzielnych dywizji stacjonuje w Xinjiangu, Tybecie i okolicach Pekinu. Lotnictwo dysponuje ponad 2,5 tysiącem samolotów, które tworzą 42 brygady i mniejsze jednostki. Marynarka wojenna posiada 52 okręty podwodne, 82 dużych i ponad 200 mniejszych jednostek nawodnych, a także własne lotnictwo morskie. Całości dopełniają korpus powietrznodesantowy i korpus piechoty morskiej, które liczą po siedem brygad (IISS, 2020, s. 260–265).

Biała księga z 2019 r. jest dokumentem, który odzwierciedla te trzy ważne zmiany, do których doszło po maju 2015 r. Można uznać, że zaprezentowana w nich strategia świadczy o jeszcze większej asertywności Chin, niż to miało miejsce cztery lat wcześniej. Chociaż nadal nie wszystko jest wyrażone wprost, wciąż niektóre kwestie opisywane są za pomocą aluzji i nie brakuje nieostrych pojęć.

Sytuacja na świecie i w regionie oceniana jest jako stabilna, natomiast w systemie międzynarodowym „wzmocnieniu ulega świat multipolarny”. Za niebezpieczne uznano jednak wzrastającą rywalizację między mocarstwami, wyścig zbrojeń i unilateralizm USA. W regionie odnotowano wzmacnianie amerykańskiego systemu sojuszy oraz niepewną sytuację na Półwyspie Koreańskim (*China's National Defense in the New Era*, 2019).

W białej księdze z 2019 r. zidentyfikowano trzy rodzaje zagrożeń. Są to przede wszystkim „zagrożenia wewnętrzne”. Największym zagrożeniem jest wciąż „tajwański separatyzm”, a następnie działalność „separatystycznych sił” wobec Tybetu i Xinjiangu. Największą różnicą jest zidentyfikowanie sytuacji na Morzu Południowochińskim i Wschodniochińskim jako zagrożenia, chociaż nie wymieniono wprost ewentualnych przeciwników. Wreszcie uznano, że chińskim interesom w innych rejonach świata (*overseas*) grożą niepokoje, terroryzm i piractwo, narażone są chińskie firmy i personel, za zagrożone uznano chińskie interesy w przestrzeni kosmicznej i cybernetycznej, a także wspomniano o katastrofach naturalnych i epidemiach (*China's National Defense in the New Era*, 2019).

W dokumencie powrócono do prezentowania katalogu celów obrony narodowej. Tym razem wymieniono: odstraszanie i odparcie agresji, ochronę bezpieczeństwa publicznego, ludności i stabilności społecznej, powstrzymanie

„niepodległości Tajwanu”, rozprawienie się ze zwolennikami „niepodległości Tybetu” i „ruchami separatystycznymi” w Xinjiangu, ochronę narodowej suwerenności, jedności, integralności terytorialnej i bezpieczeństwa, ochronę chińskich praw i interesów na morzu, interesów w przestrzeni kosmicznej, elektromagnetycznej i cybernetycznej, ochronę „interesów zamorskich” oraz wsparcie zrównoważonego rozwoju kraju. Obok tego przedstawiono również zadania i misje sił zbrojnych, za najważniejsze uznając ochronę suwerenności Chin oraz ich praw i interesów na morzu, a także utrzymanie gotowości bojowej, przeprowadzanie ćwiczeń treningów w warunkach zbliżonych do rzeczywistego pola walki, ochronę interesów w kluczowych obszarach (gdzie zdolności jądrowe uznano za „kamień węgielny”, przestrzeń kosmiczną za „krytyczną”, a cyberprzestrzeń – „kluczową” domenę), walkę z terroryzmem i utrzymywanie spokoju społecznego, ochronę „interesów zamorskich” oraz udział w niesieniu pomocy i odbudowie po klęskach żywiołowych (*China's National Defense in the New Era*, 2019). Cele obrony narodowej oraz zadania i misje sił zbrojnych wykraczają poza zwalczanie zagrożeń. Za najważniejsze cele pomocnicze należy uznać ochronę interesów „zamorskich” ChRL oraz praw i interesów Chin na morzu.

W kontekście ochrony „interesów zamorskich” wspomniano o chińskiej bazie w Dżibuti, będącej w użytkowaniu od 2017 r. Baza ma przede wszystkim zabezpieczać logistycznie chińskie siły zadaniowe u wybrzeży Somalii, które pełnią misje patrolowe od końca 2008 r. Ale ChAL-W ćwiczyła już w Xinjiangu szybki przerzut wojsk drogą lotniczą na odległość 5,9 tysiąca km, czyli dokładnie tyle, ile dzieli wspomnianą bazę od lotnisk w zachodnich Chinach (Char i Bitiznger, 2017, s. 856).

Najważniejszym środkiem przeznaczonym do zwalczania i odstraszania zagrożeń pozostają zatem chińskie siły zbrojne. Zgodnie z deklaracjami zawartymi w białej księdze do końca 2035 r. mają one zakończyć proces modernizacji, a w 2049 r. znaleźć się w gronie najbardziej znaczących sił zbrojnych na świecie (*China's National Defense in the New Era*, 2019). Według białej księgi z 2019 r. chińskie siły zbrojne mają być gotowe do prowadzenia wojen w „erze informacji”, a jeśli chodzi o formę organizacji konfliktu, to niezmiennie przewiduje się, że będzie to „wojna ludowa”. Tym razem nie zastrzeżono co prawda, że założenia te odnoszą się do „wojen lokalnych”, ale według specjalistów zasada ta wciąż obowiązuje w chińskiej strategii militarnej (Fravel, 2020). Utrzymana została także inna zasada – „aktywnej

obrony”. W tych dwóch aspektach Ilhan zwraca uwagę, że siły zbrojne ChRL wciąż jeszcze nie rozważają prowadzenia operacji wojskowych o zasięgu globalnym, natomiast w coraz w większym stopniu przygotowują się do prowadzenia działań ofensywnych (2020, s. 17). W odróżnieniu od kilku poprzednich białych ksiąg dokument z 2019 r. nie wspomina o operacjach z zakresu MOOTW.

Podsumowanie

Pojęcie bezpieczeństwa ma dla Chin bardzo szerokie znaczenie i jest traktowane wielowymiarowo. Chiny postrzegają bezpieczeństwo holistycznie, to znaczy uwzględniają zarówno bezpieczeństwo wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Szczególnie ważnym aspektem jest również bezpieczeństwo na morzach oraz w nowych domenach.

Identyfikowane zagrożenia bezpieczeństwa Chin mają przede wszystkim charakter „wewnętrzny”, a najważniejszym zagrożeniem jest potencjalne ogłoszenie niepodległości przez Tajwan. Również autonomiczne oraz niepodległościowe aspiracje Tybetu i Xinjiangu są traktowane jako separatyzm zagrażający jednoci terytorialnej państwa. Nowym zagrożeniem od 2019 r., nazwanym wprost, są konsekwencje narastających sporów terytorialnych na Morzu Wschodniocchińskim i Morzu Południowocchińskim. Jednak w obu ostatnich przypadkach nie wskazano możliwych przeciwników.

Najważniejszym środkiem w zwalczaniu zagrożeń są siły zbrojne. Chińska strategia zakłada przyszły konflikt jako „wojnę ludową”, polegającą na pełnej mobilizacji zasobów narodu i państwa. Głównym zadaniem ChAL-W jest zwyciężać w wojnach informacyjnych. Należy zgodzić się, że wciąż jeszcze bierze się pod uwagę udział w wojnach geograficznie ograniczonych, realizujących niewielką liczbę celów politycznych. Realizacja zasady „aktywnej obrony” ma prowadzić do jak najszybszego przejęcia inicjatywy operacyjnej i przejścia do ofensywy.

Najważniejszym celem pomocniczym jest ochrona chińskich „interesów zamorskich”. To nieostre pojęcie może obejmować tak naprawdę nieskończoną liczbę celów, czasem wskazywanych *ad hoc*. Wśród nich największe znaczenie mają te, które łączą się z chińskimi interesami na obszarach morskich, zwłaszcza z bezpieczeństwem SLOC, czy możliwością eksploatacji surowców naturalnych.

Chińska strategia obronności i strategia militarna przechodzi ewolucję, liczba zagrożeń, zakres jej celów, zadań sił zbrojnych powiększa się wraz ze wzrostem

globalnych interesów Chin. Rozwój RMA z „chińską charakterystyką” zwiększa znaczenie nowych domen, obszarów morskich, przestrzeni kosmicznej, cybernetycznej i elektromagnetycznej.

Chińska strategia obronności zakłada wprost zwiększanie siły militarnej ChRL. Zgodnie z tym założeniem ChAL-W ma być przeobrażona w jedną z największych i najnowocześniejszych armii świata do 2049 r. Siły zbrojne mają stać na straży suwerenności Chin także na obszarach, które znajdują się poza ich efektywną kontrolą (Tajwan, Senkaku/Diaoyu, Spratly). Chińska strategia wychodzi więc znacznie poza główny cel, jakim jest zapewnienie bezpieczeństwa państwa w ujęciu Waltza, a tym samym wykracza poza przyjętą hipotezę. Widać bowiem wyraźnie, że nastawiona jest również na maksymalizację potęgi Chin i ma charakter ekspansywny.

Bibliografia

- Ashraf, J. (2017). String of Pearls and China Emerging Strategic Culture. *Strategic Studies*, 37(4), 166–181. Dostęp: <https://www.jstor.org/stable/48537578> [27.02.2021].
- Beijing Information. (2012, 17 września). *Un expert militaire explique la stratégie de „défense active” de la Chine*. Dostęp: http://french.beijingreview.com.cn/alaune/txt/2012-09/17/content_483781.htm [28.02.2021].
- Belasco, A. (2014). *The Cost Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11* (CRS Report, nr RL33110). Washington: Congressional Research Service. Dostęp: <https://sgp.fas.org/crs/natsec/RL33110.pdf> [18.02.2021].
- Blasko, D. (2014). The Evolution of Core Concepts: People's War, Active Defense, and Offshore Defense. W: D. Lai, R. Kamphausen i T. Tanner (red.), *Assessing the People's Liberation Army in the Hu Jintao Era* (s. 81–128). Carlisle: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. Dostęp: <https://permanent.fdlp.gov/gpo49948/pub1201.pdf> [27.02.2021].
- Bo, Z. (2005, 18 marca). *China's Central Military Commission Under Hu Jintao*. London: The Royal United Services Institute. Dostęp: <https://rusi.org/publication/china%E2%80%99s-central-military-commission-under-hu-jintao> [21.02.2021].
- Char, J. i Bitzinger, R. (2017). A New Direction in the People's Liberation Army's Emergent Strategic Thinking, Roles and Missions. *The China Quarterly*, 232, 841–865. DOI: <https://doi.org/10.1017/S030574101700128X>
- China Defense Blog. (2017, 16 September). *PLA's STUFT (Ships Taken Up From Trade) capacity in a North Korean crisis*. Dostęp: <https://china-defense.blogspot.com/2018/02/stuft-ships-taken-up-from-trade-of-day.html> [28.02.2021].
- China's Military Strategy*. (2015, maj). Beijing: The State Council Information Office of the People's Republic of China. Dostęp: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/07/China-Defense-White-Paper_2015_English-Chinese_Annotated.pdf [19.02.2021].
- China's National Defense*. (1998, lipiec). Beijing: The Information Office of the State Council of the People's Republic of China. Dostęp: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/07/China-Defense-White-Paper_1998_English-Chinese.pdf [19.02.2021].

- China's National Defense in 2000*. (2000, 16 października). Beijing: The Information Office of the State Council of the People's Republic of China. Dostęp: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/07/China-Defense-White-Paper_2000_English.pdf [23.02.2021].
- China's National Defense in 2002*. (2002, 9 grudnia). Dostęp: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/07/China-Defense-White-Paper_2002_English-Chinese_Annotated.pdf [23.02.2021].
- China's National Defense in 2004*. (2004). Dostęp: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/07/China-Defense-White-Paper_2004_English-Chinese_Annotated.pdf [25.02.2021].
- China's National Defense in 2006*. (2006, grudzień). Dostęp: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/07/China-Defense-White-Paper_2006_English-Chinese_Annotated.pdf [21.02.2021].
- China's National Defense in 2008*. (2009, styczeń). Dostęp: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/07/China-Defense-White-Paper_2008_English-Chinese.pdf [25.02.2021].
- China's National Defense in 2010*. (2010, marzec). Dostęp: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/07/China-Defense-White-Paper_2010_English-Chinese_Annotated.pdf [23.02.2021].
- China's National Defense in 2013*. (2013, 16 kwietnia). Dostęp: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/07/China-Defense-White-Paper_2013_English-Chinese_Annotated.pdf [25.02.2021].
- China's National Defense in the New Era*. (2019, 24 lipca). Beijing: The State Council Information Office of the People's Republic of China. Dostęp: http://www.china-un.ch/eng/dbtyw/cjjk_1/cjzzdh/t1683060.htm [17.02.2021].
- Defense of Japan 2017. (2017). *China*. Ministry of Defense of Japan. Dostęp: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/pdf/2017/DOJ2017_1-2-3_web.pdf [25.02.2021].
- Deng, X. (1982, 18 września). *We Shall Concentrate On Economic Development*. The Selected Work of Deng Xiaoping. Dostęp: <https://dengxiaopingworks.wordpress.com/2013/03/08/we-shall-concentrate-on-economic-development/> [16.02.2021].
- Easton, I. (2017). *The Chinese Invasion Threat. Taiwan Defense and American Strategy in Asia* (Project 2049 Institute). Manchester: Eastbridge Books.
- Eisenman, J. i Heginbotham, E. (2019). Building a More „Democratic” and „Multipolar” World: China Strategic Engagement with Developing Countries. *The China Review*, 19(4), 55–83. Dostęp: <https://tiny.pl/9c26w> [15.02.2021].
- Elleman, B. (2012). *High Seas Buffer. The Taiwan Patrol Force 1950-1979* (Naval War College Newport Papers, nr 38). Newport: Naval War College Press. Dostęp: <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1037&context=usnwc-newport-papers> [14.03.2021].
- Erickson, A. (2019, 23 lipca). *China Defense White Papers – 1995–2019*. (China analysis from original resources). Dostęp: <https://www.andrewerickson.com/2019/07/china-defense-white-papers-1995-2019-download-complete-set-read-highlights-here/>, <https://www.andrewerickson.com/2019/07/china-defense-white-papers-1995-2019-download-complete-set-read-highlights-here/> [20.02.2021].
- Fairbank, J.K. (1996). *Historia Chin: nowe spojrzenie*. Gdańsk: MARABUT.
- Feng, H. i He, K. (2017). China Under Xi Jinping. Operational code beliefs, foreign policy and rise of China. W: Hoo Tiang Boon (red.), *Chinese Foreign Policy Under Xi* (s. 19-35). London–New York: Routledge.
- Finkelstein, D. (1998). China's National Military Strategy. W: J. Mulvenon, R. Yang (red.), *The People Liberation Army in the Information Age* (s. 99-145). Santa Monica: RAND Corporation. DOI: <https://doi.org/10.7249/CF145>

- Flahery, M. (2011). Red Wings Ascendant. The Chinese Air Force Contribution to Antiaccess. *Joint Force Quarterly*, (60), 95–101. Dostęp: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA536585.pdf> [28.02.2021].
- Fravel, T. (2016). China's Changing Approach to Military Strategy: The Science of Military Strategy from 2001 to 2013. W: J. McReynolds (red.), *China's Evolving Military Strategy*. Washington D.C.: Jamestown Foundation.
- Fravel, T. (2015). China's New Military Strategy: „Winning Informationized Local Wars”. *China Brief*, 15(13), 3–7. Dostęp: https://jamestown.org/wp-content/uploads/2015/07/China_Brief_Vol_15_Issue13.pdf?x78980 [22.02.2021].
- Fravel, T. (2020). China's „World-Class Military” Ambitions: Origins and Implications. *The Washington Quarterly*, 43(1), 85–99. DOI: <https://doi.org/10.1080/0163660X.2020.1735850>
- Gacek, Ł. (2009). *Chińskie elity polityczne*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Gacek, Ł. i Trojnar, E. (2012). *Pokoju negocjacje czy twarda gra? Rozwój stosunków ponad Cieśniną Tajwańską*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Gałganek, A. (2018). Metoda śledzenia procesu i mechanizmy przyczynowe w badaniu stosunków międzynarodowych. *Przegląd Politologiczny*, (2), 7–30. DOI: <https://doi.org/10.14746/pp.2018.23.2.1>
- Grace, A. (2019, 22 stycznia). *Comprehensive national Power with Chinese characteristic: Regional security partnership in the Xi era*. Washington, D.C.: The Brookings Institution. Dostęp: <https://tiny.pl/9c26p> [26.02.2021].
- Green, M., Hicks, K., Cooper, Z., Schaus, J. i Douglas, J. (2017). *Countering Coercion in Maritime Asia. The Theory and Practice of Gray Zone Deterrence*. Washington D.C.: Center for Strategic & International Studies/Rowman & Littlefield. Dostęp: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/170505_GreenM_CounteringCoercionAsia_Web.pdf [26.02.2021].
- Hafeez, S. (2015). The Senkaku/Diaoyu Crises of 2004, 2010, 2012: A Study of Japan-Chinese Crisis Management. *Asia-Pacific Review*, 22(1), 73–99. DOI: <https://doi.org/10.1080/13439006.2015.1038885>
- Halizak, E. (2015). Obszar badawczy nauki o stosunkach międzynarodowych. *Stosunki Międzynarodowe – International Relations*, 51(2), 9–36. DOI: <https://doi.org/10.7366/020909612201501>
- Hartnett, D. (2014). The „New Historic Missions”: Reflections on Hu Jintao's Military Legacy. W: D. Lai, R. Kamphausen i T. Tanner (red.), *Assessing the People's Liberation Army in the Hu Jintao Era* (s. 31–80). Carlisle: Strategic Studies Institute & U.S. Army War College Press.
- Hinata-Yamaguchi, R. (2018). New Chapter in the Japan-US Alliance: Developments and Challenges in Japan's Role. *International Public Policy Studies*, 22(2), 45–61. DOI: <https://doi.org/10.18910/68036>
- Hu, J. (2005, 15 września). Build Towards a Harmonious World of Lasting Peace and Common Prosperity (Translation). *United Nations*. Dostęp: <https://www.un.org/webcast/summit2005/statements15/china050915eng.pdf> [22.01.2021].
- [IISS] The International Institute for Strategic Studies. (2018). *The Military Balance (Chapter Six: Asia)*, 118(1). DOI: <https://doi.org/10.1080/04597222.2018.1416982>
- [IISS] The International Institute for Strategic Studies. (2020). *The Military Balance. (Chapter Six: Asia)*, 120(1). DOI: <https://doi.org/10.1080/04597222.2020.1707967>
- [IMF] International Monetary Fund. (2011). *World Economic Outlook April 2010. Rebalancing Growth*. Washington D.C.: IMF.
- Ilhan, B. (2020, styczeń). *China's Evolving Military Doctrine After the Cold War* (SETA Analysis, nr 59). Dostęp: <https://setav.org/en/assets/uploads/2020/02/A56En.pdf> [27.02.2021].

- Kamiński, Ł. (2009). *Technologia i wojna przyszłości. Wokół nuklearnej informatycznej rewolucji w sprawach wojskowych*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kitchen, N. (2010). Systemic Pressures and domestic ideas: a neoclassical model of grand strategy formation. *Review of International Studies*, 36(1), 117–143. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0260210509990532>
- Kozub-Karkut, M. (2020). *Realizm neoklasyczny w perspektywie teorii stosunków międzynarodowych i polityki zagranicznej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kwieciński, R. (2020). Zmiana w polityce zagranicznej Chin w erze Xi Jinpinga. *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, 17(1), 89–108. DOI: <https://doi.org/10.34697/2451-0610-ksm-2020-1-004>
- Lai, D. i Kamphausen, R. (2014). Introduction. W: D. Lai, R. Kamphausen, T. Tanner (red.), *Assessing the People's Liberation Army in the Hu Jintao Era* (s. 1-30). Carlisle: Strategic Studies Institute & U.S. Army War College Press.
- Lai, D., Kamphausen, R. i Tanner T. (red.). (2014). *Assessing the People's Liberation Army in the Hu Jintao Era*. Carlisle: Strategic Studies Institute & U.S. Army War College Press. Dostęp: <https://publications.armywarcollege.edu/pubs/2273.pdf> [15.02.2021].
- Lam, W. (2015). *Chinese Politics in the Era of Xi Jinping. Renaissance, Reform or Retrogression?* New York -Abingdon: Routledge.
- Law of the People's Republic of China on National Defense*. (1997, 14 marca). Dostęp: http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2007-12/11/content_1383547.htm [22.02.2021].
- Mao, Z. (1965). *Selected Works of Mao Tse-tung* (t. III). Beijing: Foreign Languages Press.
- Mearsheimer, J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics* (wyd. 2). New York: W.W. Norton & Company.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2020, 17 listopada). Xi Jinping Attends the 12th BRICS Summit and Delivers Keynote Speech. Dostęp: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1833554.shtml [22.02.2021].
- Ministry of National Defense of the People's Republic of China. (2015, maj). *White Papers*. Dostęp: http://eng.mod.gov.cn/publications/node_48467.htm [21.02.2021].
- Mulvenon, J. (2016a). China's „Goldwater Nichols”? The Long-Awaited PLA Reorganization Has Finally Arrived (China Leadership Monitor, nr 49). Dostęp: <https://www.hoover.org/sites/default/files/research/docs/clm49jm.pdf> [07.03.2021].
- Mulvenon, J. (2016b). Xi Jinping Has a New Cool New Nickname: „Commander-in-Chief” (China Leadership Monitor, nr 51). Dostęp: <https://www.hoover.org/sites/default/files/research/docs/clm51jm.pdf> [07.03.2021].
- National People's Congress. (2005, 15 marca). *Anti-Secession Law* (Full Text). Dostęp: <http://www.china-embassy.org/eng/zt/999999999/t187406.htm> [28.02.2021].
- Russian-Chinese Joint Declaration on a Multipolar World and the Establishment of a New International Order*, adopted in Moscow on 23 April 1997. Dostęp: <https://digitallibrary.un.org/record/234074> [22.02.2021].
- Shanker, T. i Schmitt, E. (2011, 21 października). Seeing Limits to 'New' Kind of War in Libya. *The New York Times*. Dostęp: <https://www.nytimes.com/2011/10/22/world/africa/nato-war-in-libya-shows-united-states-was-vital-to-toppling-qaddafi.html> [18.02.2021].
- Schweller, R. (2004). Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing. *International Security*, 29(2), 159–201. DOI: <https://doi.org/10.1162/0162288042879913>
- Schweller, R. (2018). Opposite but Compatible Nationalisms: A Neoclassical Realist Approach to the Future of US-China Relations. *The Chinese Journal of International Politics*, 11(1), 23–48. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjip/poy003>

- The World Bank. (2021). *GDP (current US\$) – China*. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Dostęp: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN> [20.02.2021].
- The World Should Be Multipolar One*, Jiang. (2001, 21 luty). *People's Daily*. Dostęp: http://en.people.cn/200102/20/eng20010220_62908.html [22.02.2021].
- Taliaferro, J. (2006). State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and Resource-Extractive State. *Security Studies*, 15(3), 464–495. DOI: <https://doi.org/10.1080/09636410601028370>
- Trojnar, E. (2015). *Tajwan. Dylematy rozwoju*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Waltz, K. (1993). *The Emerging Structure of International Politics*. *International Politics*, 18(2), 44–79. DOI: <https://doi.org/10.2307/2539097>
- Waltz, K. (2010). *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*. Warszawa: Wydawnictwo Scholar.
- White Paper: China and the World in the New Era*. (2019, 7 października). Dostęp: <http://hr.china-embassy.org/eng/gdxw/t1705713.htm> [06.02.2021].
- White Paper - China: Arms Control and Disarmament*. (1995, listopad). Beijing: Information Office of the State Council Of the People's Republic of China. Dostęp: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2019/07/China-Defense-White-Paper_1995_Arms-Control_English.pdf [17.02.2021].
- Wohlforth, W. (1987). The Perception of Power. Russia in the Pre-1914 Balance. *World Politics*, 39(3), 353–381. DOI: <https://doi.org/10.2307/2010224>
- Yang, Zi. (2018, 25 marca). The militarization of China's People Armed Police. *Asia Times*. Dostęp: <https://asiatimes.com/2018/03/militarization-chinas-peoples-armed-police/> [22.02.2021].
- You, Ji. (2001). Jiang Zemin's Command of the Military. *The China Journal*, 45, 131–138. DOI: <https://doi.org/10.2307/3182374>
- Zhang, F. (2016). Challenge Accepted: China's Response to the US Rebalance to the Asia-Pacific. *Security Challenges*, 12(3), 45–60. Dostęp: <https://www.jstor.org/stable/pdf/26465598.pdf> [17.02.2021].